

Selskapet for Grimstad Bys Vel

Medlemsskrift nr. 26

Grimstad 1964

Selskapet for Grimstad Bys Vel

Medlemsskrift nr. 26

Grimstad 1964

Trykt i A/S Grimstad Adresstidende 1964

Forord

Herved har vi den glede å legge fram Byselskapets medlemskrift nr. 26, som vi håper vil bli vel mottatt av leserne.

Samtidig takker vi byens handelsstand for forståelse og velvilje når det gjelder annonser til skriftet.

Grimstad, 25. september 1964.

G. E. Gundersen

Birger Morholt

Knut Dyvik

var en god mann for Byselskapet

Da lærer og redaktør Knut D y v i k døde 28. mai 1963, mistet «Selskapet for Grimstad Bys Vel» et trofast og vitalt medlem. Helt fra Selskapets start gikk han inn for de store mål som var satt til beste for byen, og det var spesielt som formann i Treplantningskomitéen gjennom mange år, han kom til å sette varige merker etter seg. Og især la han sin elsk på utsmykningen av byparken på Kirkeheia hvor han fra vår til høst hadde en ledende finger med i planleggingen. Som medlem av Skjærgårdskomiteén og varamann i styret for Byselskapet en tid, fikk han også rik anledning til å utfolde seg.

Knut Dyvik ble en verner om Byselskapets idealer, og det er med respekt og takknemlighet en minnes ham.

R. Aalvik, Grimstads bygartner vil lenge bli husket

Fylkesgartner R. Aalvik døde 17. april 1961. Først og fremst var hans bortgang et tungt slag for familien, men også for de han kom i berøring med ved utførelsen av sine plikter og oppgaver.

Aalvik var også Grimstads bygartner, en stilling han skjøttet på en helt fremrakende måte. Det var byens forskjønnelse med anlegg og beplantninger, som stadig opptok ham, og fra tidlig om våren var han i arbeide med planlegging og direktiver. Fremfor alt gjorde han store ting med byparken på Kirkeheia, og resultatet ser en ved et besøk der oppe en sommerdag. Han møtte alltid frem til Byselskapets generalforsamlinger. Han var en positiv mann for Selskapet, og viste en sjelden korrekt holdning på alle områder.

Fylkesgartner og bygartner R. Aalvik var en fin og stillfarende personlighet, hvis minne vil bli vernet om.

Hans Hansen Rep, en bypatriot

Den 14. juli var det 100 år siden han ble født

Hans Hansen Rep var født i Grimstad 14. juli 1864 og var sønn av malermester og kunstmaler Lauritz Hansen. Rep var en begavet mann, kunne tegne og male og førte også en ypperlig penn, samtidig som han eide en lyrisk åre. Og så var han bypatriot med liv og sjel. Han hadde vært handelsbetjent i Kristiania, maler og litterat, og sluttet sin livsbane som journalist i «Grimstad Adressetidende». Han var en original mann med en god natur, glad i barn og med en lys innstilling. Han elsket sin fødeby som ingen annen, og derfor hadde han så lett for å skrive Grimstad-sangen, som begynner slik:

*Jeg elsker deg Grimstad, min barndoms by,
Med blånende fjord og fjell mot sky.
Jeg elsker minnene mange,
Jeg elsker hvert fjell, hver fjord, hvert hus,
Jeg elsker det nye, det gamle i grus,
Jeg elsker gatene trange.*

Ja, slik var Rep, og vi tror ham når han sier at han elsket sin by. Ved nasjonale festdager var det H. H. som satt i veg for å få noe ut av det, og det klarte han med glans. Han var en selvskreven formann i 17. mai-komitéen, og hvis det var vanskelig å få noen til å holde tale for dagen, gjorde han det selv. Han sto aldri forlegen, takket være evner, vilje og pågangsmot. En av Hans Hansens store bedrifter var reisingen av Terje Vigen-bautaen på Fjære kirkegård. Overleveringen fant sted søndag 21. oktober 1906. Bautaen var viet minnet om Terje Vigen og alle dem som stred for land og folk i krigsårene 1807—14. På stenens forside sto «Thærie Wiighen» og nedenunder:

*«Da Vinden kuled lidt mindre stiv
Terje Vigen rodde for Barn og Viv
over Havet i aaben Baad.» (Henrik Ibsen)*

På stenens annen side sto: «Reist 1906 til Minde om vore Forfædre i Krigsårene 1807—14.»

Avdukingsseremonien ble en høytidsstund av de sjeldne. Fra hele Grimstaddistriktet var folk strømmet til, og omsider regnet man med et fremmøte på nærmere 4 000. Først sang man «Den norske sjømann er», og så holdt kemner Karl O. Knutsen festtalen. Hans Hansen overleverte deretter bautaen til Fjære kommune, og ordfører Omund Tellefsen takket hjerteligst. Til slutt sang forsamlingen «Gud signe vårt dyre fedreland».

Hans Hansen hadde stor interesse for lokalhistorie og utga i den anledning endel skrifter under betegnelsen Rep-hefter. De var populære da han levet, men enda mere etter hans død. I sær står de høyt hos utflyttere i inn- og utland. Han var også en mester til å skrive stemningsdikt. Hans Hansen døde 20. desember 1930 og ligger begravet på Grimstad kirkegård. Venner og kjente reiste ham en vakker minnesten på hans grav. På 100 års dagen for hans fødsel den 14. juli i år, lå der en krans av store, gule roser på graven hans.

Enkelte spør hva tilnavnet Rep kom av? Det var en forkortelse av ordet reporter. Hans Hansen kan være et nokså vanlig navn i Norge, — men ikke Hans Hansen Rep med stor bokstav.

Norsk-amerikaner på besøk i fødebyen

Han la spesielt merke til at alle hus
hadde potteplanter i vinduene

Det er alltid hyggelig å få besøk av norsk-amerikanere, noe som gjør sitt til å knytte båndet til hjemlandet og fødebyen fastere sammen. I år har det vært mange å se i Grimstad, og forleden hadde vi den glede å hilse på Carsten Stray som holder til i byen Syracuse i staten New York. Det var hans første tur hjemme siden han reiste for 41 år siden.

Carsten Strays foreldre var murmester Karl Stray og hustru Sigrid født Scheie, prektige mennesker som nøyd alles aktelse. De hadde sitt hus på Møllerheia hvor de trivdes utmerket. Der i hjemmet var det Carsten Stray ble født 2. februar 1906. Han hadde en lykkelig barndomstid i Grimstad, småbyen ved kysten som den gunstige årstid har så meget å by på. Han lekte på Møllerheia og på Levermyr som Lars Wilhelmsen den gang eide, ved bryggene og ellers rundt omkring. Han kunne Grimstad på

fingrene. Han gikk folkeskolen, ble konfirmert og var en tid regningsbud i Th. Juul Petersens konfeksjonsforretning. Da han var 17 år ville han hyre seg med seilskuten «Dagny», men det motsatte moren seg. Men han fikk lov til å reise til Amerika og grunnen var at han hadde en eldre bror, Arthur, der over. Og i 1923 bar det i vei. Det var dårlige tider i Amerika da han kom over, men fikk allikevel en jobb i New York, takket være brorens hjelp. Første dagen var lang og slitsom og han kom ikke hjem før langt på natt, da han ikke torde ta trikken. Etter New York-perioden fartet han rundt endel, seilte på «lakene» med en oljetanker, var 3 år i en treningsleir i Panama, var i jungelen og fikk malariafeber to ganger. Omsider kom han til Baeweater hvor han giftet seg. Så flyttet han til Syracuse og fikk en god stilling i et air-conditionsfirma. Der har han nå arbeidet i 26 år og er der fremdeles. Carsten Stray er overmåte glad i Amerika, men dog er det Norge og fødebyen som står høyest i hans bevissthet. I sitt kontor på fabrikken i Syracuse har han det norske flagg foran seg, omgitt av store fotografier fra Grimstad og ellers fra Norge. Tankene har stadig gått til Grimstad og fedrelandet.

— Har dine forventninger til Grimstadbesøket gått i oppfyllelse?

— Helt og holdent. Det var min drøm at det skulle bli slik, og det ble det da også. Drømmen ble til virkelighet. Alle har vært så vennlige og kjekke. Det er så meget av verdi i Grimstad, særregent og oppbyggende. Jeg skal nevne et lite eksempel: Forleden tok jeg meg en tur rundt byen for å studere lokalitetene, og jeg merket meg at det bare var ett hus uten potteplanter i vinduene.

To ganger har jeg besøkt Fjære kirke, og en gang var jeg i Arendal for å hilse på Ernst Westergren. I Grimstad har jeg hilst på Johannes Pedersen, Aagoth, Ingvald Andersen, Trygve Vardåsen, Einar Kjempegrava og mange flere. Så har jeg beundret Kirkeheia og det vakre krigsminnesmerke, og vært på fiske-tur med Trygve Pedersen. Det var alle tiders.

«Salus» og Grimstad

Skutenavnet «Salus» har for mange av den eldre generasjon i Grimstaddistriktet hatt en spesiell klang i tidens løp, og da det i mars måned (1964) var 75 år siden den lille barken forliste ved Homborsund skal vi minne om tragedien i 1889 som krevet 9 av den 10 manns store besetnings liv. Han som fikk reddet seg i land ved egen hjelp het Klemmet Salvesen, og var fra Søm i Fjære. Han ble en gammel mann, og var av og til å se i Grimstad i et snar-ærend. Han var et fint og elskverdig menneske, som det var en glede å slå av en prat med.

Så sent som i 1951 hadde undertegnede en samtale med Klemmet Salvesen som da var 82 år, men åndsfrisk og vital. Først fortalte han litt om seg selv. I 1884 «gikk han og leste» for presten Pharo i Grimstad, men ble konfirmert i Fjære. Han sa videre at han husket godt da Engene kirke ble innvidd i 1882. Menighetens første prest het Schanke. Uforståelig nok fikk den unge Klemmet og hans jevnaldrende ikke tillatelse til å være tilstede i kirken under innvielseshøytideligheten.

Da Grimstads første kirke måtte vike plass for en ny og større, kjøpte skipsreder J. Bang bygningen for å bruke den til bedehus et sted i byen. Denne plan kom ikke til utførelse, men derimot solgte Bang kirken til Fjære kommune og Øyestad kommune, som lot den oppføre ved Engene.

— De var jo den eneste som ble reddet da «Salus» forliste ved Homborsund?

— Ja. Det var i 1889, og jeg var dengang 20 år. Jeg hadde vært tilsjøs tidligere.

— Fortell litt om det som hendte?

— «Salus» som var på 250 tonn, gikk trelastet fra Fevik med England som mål, men sprang lekk etter 2 døgn forløp utenfor Lindesnes. Vi søkte å returnere til Fevik med tanke på å få

skuten reparert, men støtte på et skjær ved Homborsund. Besetningen på 10 mann gikk i den eneste redningsbåt «Salus» hadde, en elendig 17 fots sjeke, som med en gang fyltes med vann. Jeg for min del klarte å få av sjøstøvlene, fikk hukket meg fast i en kjetting som hang ned fra akterskipet og kom meg ombord på vraket. Like etter gikk riggen overbord. Det var høy sjø, men månelyst. Jeg greide å holde meg på vraket som omsider drev inn til land. Jeg firte meg ned i et tau fra klyverbommen og krabbet meg i land. Men mine skipskamerater så jeg ikke mere til. Alle omkom. Jeg gikk opp til et hus i Kalvehagen, banket på og fikk vennlig mottagelse av en gammel kone som ga meg kaffe. Senere kom «Activ» og taude vraket inn til Grimstad, og jeg var med. Vraket ble plasert ved Torskeholmens sydvestre pynt hvor det lå endel år til kaptein Salvesen Killegård hevet det fra dypet og fraktet det inn i Vikkilen.

— Var mannskapet for øvrig fra Grimstaddistriktet?

— Ja, fra Hesnes, Trålum og Huseland. Skipperen, Ole Huse-land var ikke med på ulykkesferden, da han lå syk i sitt hjem. Det var styrmannen som førte «Salus» på dens siste reis.

Dette var hva Klemmet Salvesen fortalte om forliset, — i 1951 noen år før hans død.

Da vraket ble hevet og ført inn i Vikkilen

Undertegnede var blant dem som satt på den gjenværende del av Torskeholmsfjellet og så da vraket av «Salus» ble fjernet. Det var den 30. juni 1903. Dato og årstall er forsket ut senere ved hjelp av et notat M. P. Molland dengang gjorde på et brev-kort fra Grimstad havn.

Det var skipsfører Nils Salvesen Killegård som sto for hevingen og transporten av vraket fra Torskeholmområdet til Vikkilen, og det skal sies til hans ros at han kunne sine ting. Kaptein Salvesen Killegård var litt av en original og dertil en begavet mann med overflod av idéer og menings mot. I sin tid konstruerte han et nødror som dessverre ikke fikk noen praktisk betydning, hva det nå kunne være. Når han var i byen stakk han gjerne innom kjøpmann Halvor Ødegårds forretning på Torvet, hvor han pratet politikk og diskuterte kommunalt styr og stell.

Vraket av «Salus» lå som kjent 14 år ved Torskeholmens sydvestre pynt, og det var altså der hevingen foregikk. Og kap-

tein Salvesen benyttet tom-tønner til dette arbeidet. Alt gikk prikkfritt for seg, og restene av den engang så prektige lille skute, ble deretter slept inn i Vikkilen og droppet utenfor Lindes mekaniske verksted. Der lå vraket i mange år med øverste del av stevnen synlig, inntil tidens tann nivellerte restene i tur og orden. De som i 1903 fra Torskeholmen så vrakets siste ferd over Grimstadjorden, følte sikkert en smule vemod, samtidig som en respekterte kaptein Salvesen for hans sjømannskap og tekniske dyktighet.

Når det gjelder den triste tildragelse fra 1889 og årene som fulgte, har 3 navn stadig gått igjen i Grimstaddistriktet, — «Salus», Klemmet Salvesen og kaptein Nils Salvesen Killegård.

bm.

Grimstad-amerikaneren Arthur Bie var med Vanderbilts yacht i mange år

Etter en ikke altfor gunstig sommer i Norge med hensyn til det meteorologiske, er Arthur Bie atter tilbake i Florida hvor han nå har sitt hjem. Tidligere har han holdt mest til i New York.

Arthur Bie har opplevet mangt og meget siden han utvandret fra sin fødeby Grimstad i 1906. De rikeste årene hadde han sikkert ombord i Vanderbilts yacht som stuert og innkjøpssjef, med reiser langs den amerikanske kyst og i Europa. Nå er han pensjonert, er 78 år, og står ikke tilbake for en ungdom når det gjelder vitalitet, åndelig og legemlig. Han var hjemme på besøk 1920, 1939 og fem ganger etter krigen. Under besøket denne gang, var han i Nord-Norge og fikk se midnattsolen. Dette var en stor opplevelse for ham, trass i at han er en bereist mann som har sett meget av verden.

Når Arthur Bie er i Grimstad, merker en seg noe høyst originalt ved ham, — han går fotturer. Men så er han også en natur elsker av de sjeldne. Han går og han går, langs landeveien og gjennom skauer og trækker stier han har benyttet seg av som liten gutt. Og plukker gjerne med seg en bukett naturblomster. I Grimstad-distriktet kjenner han hver eneste plett, fra Rønnes, Vik, Birkevedt, Fjære kirke, Dømmesmoen, til Holviga, Langemyr og Aagre bro. En spasertur til Lillesand og tilbake er ikke noe for ham.

Like før Arthur Bie forlot Grimstad, spurte vi ham om han hadde opplevet noe spesielt denne gang?

— Ikke annet enn at jeg gikk meg vill i Deidalen, — er det ikke forferdelig! Men jeg kom da omsider inn på rett vei. Fjærehiene er ikke å spøke med.

— Kan du i få ord skildre en personlig tildragelse i f. eks. New York?

— I våres en gang da jeg spaserte oppover 51. gate, kom jeg til å rette blikket mot høyden hvor de reparerte et forretningsbygg. Plutselig hørte jeg en mann rope: «Hallo Arthur». Spør om ikke verden liten. Vedkommende mann kjente meg nede på gaten, men jeg fikk ikke anledning til å finne ut hvem han var.

Et arbeidsreglement som har litt å fortelle om forholdene i Grimstad omkring århundreskiftet

Forleden kom vi over et lite hefte som viste seg å være «Arbeidsreglement for Hasseldalens Jernskipsbyggeri». Og de 20 paragrafer trykksaken besto av, hadde endel å fortelle om arbeidslivet i Grimstad for 64 år siden. Reglementet var datert 2. juli 1900, og undertegnet av R. Cook ved Hasseldalens Jernskipsbyggeri og for arbeiderne, tømmermann Kittel Paulsen, jerndreier S. Larsen, tømmermann B. Beruldsen, platearbeider Lars Mikkelsen og maskinist Tellef Salvesen. Heftet med dets gulnede blader hadde tilhørt Gustav Gustavsen, — hvilket hans underskrift beviste. Eldre Grimstadfolk vil kjenne igjen endel navn, Gustavsen er således far til handlende fru Gunda Hansen.

Overenskomsten meddelte at ingen kunne få ansettelse ved bedriften før han hadde fylt 14 år. Arbeidstiden var fra kl. 6 morgen til 6 aften, med hviletid fra 9 til halv 10, og fra kl. 1 til 2. Ble det utført oppdrag utenfor bedriften fikk man ved siden av vanlig timelønn kr. 1 pr. dag i kostgodtgjørelse.

Av stor sosial verdi var paragraf 13: «Enhver fast arbeider maa, forsaavidt han i følge Sygekassens love dertil har adgang, være medlem af og erlægge den bestemte ugentlige Kontingent til den ved Hasseldalens Jernskipsbyggeri oprettede Sygekasse, hvorfor den saaledes af Sygekassen paakrævede Kontingent uden foregaaende særskilt Aftale, ved hver Ugelønning afholdes og af Verkstedets Kasserer indbetales til Sygekassens Kasserer for hver Maaned. Sygekassen har sine egne af medlemmerne forfattede og vedtagne Love, saavel som af og inden Medlemmerne valgt Bestyrelse.»

Endel andre paragrafer er også av interesse:

Det er saavel Overordnedes som Arbeideres Pligt at vise gjensidig Sømmelighed i Tale og Opførsel.

Tobaksrøgning i Arbeidstiden er forbudt.

Er en Arbejder synlig beruset, kan han af sine Overordnede udvises af Verkstedet.

Er der smitsom Sygdom i en Arbeiders hjem, hvilken ved hans Tilstedeværelse blandt Verkstedets Arbeidere kan befrygtes at have skadelige Følger for disse, maa han ikke indfinde sig, før han dertil har indhentet autoriseret Læges Tilladelse og medbragt Seddel fra ham.

En som er glad i Grimstad

En av de mest trofaste utflyttere som besøker sin fødeby Grimstad er personaldirektør i poststyret Kristen Stray. Så sant han har tid og anledning til det, er han å finne i barndoms-hjemmet på Møllerheia.

Kristen Stray er like begeistret for Grimstad i dag som da han forlot byen i 1917, — men kanskje med en ganske liten modifikasjon som vi senere skal komme tilbake til. Han er født i Kristiansand, men kom med sine foreldre til Grimstad i 1903. Han var da 3 år. Han gjennomgikk folkeskolen og realskolen (Dahlske) og bestemte seg omsider for postetaten som yrke. Først var han en tid i Skien, reiste deretter som postekspeditør med Vestbanen og siden med Dovrebanen, men kom til Oslo i 1923 hvor han ble for godt. I 1938 ble han sekretær i poststyret, byråsjef i 1949 og personaldirektør i 1964.

Kristen Strays hustru er født Torp. Hennes far var i sin tid postmester i Oslo. Det kan være av interesse å nevne at den kjente byfogd Lund som står omtalt i Grimstadboken, var beste-far til fru Strays mor.

I over 30 år har familien Stray hatt deres privatbolig i Aker, Humleveien 16, hvor de trives utmerket, men sommeren tilbringer de i Grimstad. Ikke minst barna stortrives i farens fødeby, også etter at de er blitt voksne. Den eldste, Kristen Frederik Stray er 26 år og filolog, Kåre Sigurd Stray er 24 og førstesekretær i et Oslo-firma, og Ellen Sigrid Stray, 18 år som

ennu ikke er ferdig med sin utdanning. En sommer sviktet familien Stray Grimstad for å forsøke Valdres og høyfjellet. Men som Kristen Stray engang sa: På fjellet var det vel og bra i alle måter, men det er nå så rart med det for den som er vant til Grimstads skjærgård og hvillingfiske ved Flade Rivingen.

Kristen Stray har helt fra foreldrene døde beholdt barndomshjemmet på Møllerheia til sommerbolig, og det er selvfølgelig hyggelig å kunne gå i de gamle stuene og fordype seg i minner fra barne- og ungdomsårene. Men de mange nybygg og garasjer som helt har tatt utsyn fra hans hus og fra Ingvald Andersens, liker han ikke. Utsikt er det ikke mere tale om. Det er klart at utviklingen må gå sin gang, sier Stray, men på den annen side burde myndigheten ha vist litt konduite. Med en smule forståelse og velvilje når det gjelder bygningslov og regulering, kunne meget vært annerledes. Det går an å ta hensyn hvis en legger godviljen til. Men trass i det som er skjedd, kan jeg ikke unnvære det lille huset. Og jeg kan heller ikke unnvære Grimstad, dens gater og streder og smug og dens sjarme, enten det gjelder land eller skjærgård.